

Marzena Kucharska

Katarzyna Wrońska

Zachowania trudne u dzieci z autyzmem

AUTYZM - jest całościowym zaburzeniem neurorozwojowym, które powoduje trudności w **postrzeganiu świata, porozumiewaniu się i kontaktach społecznych** zwykle **pojawia się ok. 3 roku życia**. W Polsce autyzm wykrywalny jest u 1 dziecka na ok. 300 urodzeń. Definicję autyzmu jako pierwszy podał Leo Kanner w 1943 roku. Autyzm jest jednym z najpoważniejszych problemów obok raka, cukrzycy i AIDS. Nie jest to zaburzenie jednolite co do etiologii i obrazu klinicznego. Występuje częściej u chłopców niż u dziewczynek na 5-6 chłopców 1 dziewczynka ma autyzm. Obecnie autyzm diagnozowany jest u coraz młodszych dzieci ok. 2 r. życia i z reguły od razu wprowadzana jest terapia głównie na tym etapie rozwojowym poprzez zabawę, stymulację sensoryczną.

W autyzmie mamy do czynienia z trzema głównymi typami zaburzeń zachowań:

1. **zaburzenia interakcji społecznych**, czyli brak umiejętności nawiązywania kontaktu z rówieśnikami, brak umiejętności wspólnej zabawy, brak emocjonalnej wzajemności oraz unikanie kontaktu wzrokowego i niekiedy fizycznego.
2. **zaburzenia komunikacji**, czyli opóźniony rozwój mowy, brak umiejętności wykorzystywania mowy do porozumiewania się, natrętne zadawanie pytań, jak również powtarzanie dźwięków, wyrazów, zdań natychmiast po ich usłyszeniu lub po pewnym czasie.
3. **ograniczone, powtarzane wzorce zachowania**, działania i zainteresowań, które polegają na tym, że dzieci z autyzmem i pokrewnymi zaburzeniami wymagają niezmienności, rutyny, związane z wykonywaniem codziennych czynności. Dodatkowo niektóre osoby z autyzmem wykazują zaburzenia funkcjonowania jednego lub kilku zmysłów. Zaburzenia te mogą dotyczyć zarówno zmysłu słuchu, wzroku, dotyku, smaku oraz węchu. Reakcje zmysłowe mogą być nadmiernie podwyższone (nadwrażliwość) lub obniżone (zbyt mała wrażliwość). Wszystko to sprawia, że osoba z autyzmem ma kłopoty z prawidłowym przetwarzaniem docierających do mózgu sygnałów zmysłowych. Dzieci te posiadają jednak zdolność uczenia się, należy im tylko stworzyć odpowiednie warunki, jasne, czytelne zasady, informacje, których zachowań oczekujemy od dziecka, które są zachowaniami pożądanymi, a które nie są przez nas akceptowane.

Przyczyny powstania autyzmu:

Autyzm ma wieloczynnikowe podłoże:

- czynniki szkodliwe podczas ciąży,(prenatalny)np. silna anemia matki, spożywanie alkoholu, palenie papierosów, nadciśnienie tętnicze, krwawienie w I,II trymestrze ciąży, ciąża mnoga, niewydolność łożyska, konflikt serologiczny, niedoczynność tarczycy u ciężarnej, cukrzyca, zaburzenia dojrzewania szyjki macicy.

- okołoporodowe (natalne)- wcześniactwo poniżej 37 tyg – im wcześniej tym większe ryzyko, ciąża przenoszona, cesarskie cięcie ze wskazań nagłych, niezaplanowanych, komplikacje związane z pępowiną, niska waga urodzeniowa 2500gram ryzyko wzrasta 3-4 krotnie , poniżej 1500gram ryzyko wzrasta 10 krotnie, hipotrofia płodu – niska masa płodu w stosunku do wieku ciążowego, Apgar 7pkt (w 5 min), zielone wody płodowe, nieprawidłowe napięcie u noworodka, utrzymująca się żółtaczka.

- na przestrzeni pierwszych miesięcy życia: cytomegalia, toksoplazmoza, zapalenie mózgu lub opon mózgowych, ciężkie zatrucia(metale, pestycydy), nieprawidłowe działanie układu odpornościowego, przewlekłe infekcje przewodu pokarmowego, nietolerancja pokarmowa(gluten i kazeina.)

Do czynników, które oprócz zdiagnozowanych nieprawidłowości genetycznych zwiększają ryzyko wystąpienia całościowych zaburzeń rozwoju należą:

- wiek matki powyżej 35 roku
- wiek ojca powyżej 40 roku życia,

Jedną z podstawowych cech typowych dla osób autystycznych jest obniżony poziom komunikacji, zarówno werbalnej jak i niewerbalnej. Z jednej strony opóźniony jest ich rozwój językowy, z drugiej zauważalne są duże problemy w wykorzystaniu posiadanych umiejętności w procesie komunikowania się. Opóźnienie w rozwoju mowy może być nasilone w różnym stopniu, może się więc wahać od kilkumiesięcznego opóźnienia w przyswajaniu słów, aż do całkowitej niezdolności do ich produkowania.

Podstawowe deficyty językowe dostrzegane w komunikacji dzieci dotkniętych autyzmem można ująć w trzech kategoriach:

DEFICYTY ILOŚCIOWE brak mowy z brakiem gestykulacji – z elementarną gestykulacją, Opóźnienie mowy: krótkotrwałe (miesięczne),długotrwałe(wieloletnie), Ograniczona mowa – tylko łańcuch: bodziec – reakcja – bardziej zaawansowane, ale ograniczone posługiwanie się mową

DEFICYTY JAKOŚCIOWE echolalia – natychmiastowa (bezpośrednia), odroczone (łagodna). Odwracanie zaimków, neologizmy, metaforyczne użycie języka, nieodpowiednie

uwagi, język stereotypowy, wady artykulacyjne.

DEFICYTY W PRAGMATYCZNYM (SPOŁECZNYM UŻYCIU JĘZYKA) niezdolność do naprzemiennego wypowiadania się. Brak komunikowania się w stosunku do dorosłych. Niezdolność do symbolicznego użycia przedmiotów. Słabe używanie prozodii dla wyrażania zamiaru. Słabe wykorzystanie bodźców wzrokowo – twarzowych dla metakomunikacji (mimika, gesty).

U mówiących dzieci autystycznych bardzo często występuje echolalia, czyli słowa lub wyrażenia, które dziecko powtarza jak echo, zaraz po usłyszeniu czy też jakiś czas później. Echolalia, to rodzaj zaburzeń treści mowy, w następstwie zaburzeń treści myślenia, który polega na powtarzaniu słów, zdań wypowiedzianych przez inne osoby z otoczenia, | z zasłyszaną intonacją.

Zjawiskiem typowym w mowie dzieci autystycznych jest brak transpozycji zaimków osobowych. Dzieci te mówią o sobie w drugiej lub trzeciej formie bądź używają imienia.

Zachowania trudne to zachowania, które swoim natężeniem , częstotliwością występowania lub trwałością trwania zagrażają bezpieczeństwu osób w otoczeniu lub osobie je przejawiającej. Do tej grupy zachowań zalicza się również takie, które uniemożliwiają nabywanie nowej wiedzy i umiejętności lub zaspokajania potrzeb życiowych.

Pojęcie to odnosi się przede **wszystkim do osób z zaburzeniami zachowania, autyzmem , niepełnosprawnością intelektualną.**

Rodzaje zachowań trudnych:

- ✓ Zachowania natury sensorycznej (niewrażliwość lub nadwrażliwość, wszelkie kiwania się, kręcenia, machania)
- ✓ Zachowania natury psychicznej (np. rytuały, zamykanie do niezmienności otoczenia, schematyzm)
- ✓ Zachowania agresywne
- ✓ Zachowania autoagresywne (autoagresja sensoryczna ,autoagresja behawioralna)
- ✓ Zachowania destrukcyjne (zaburzenia snu, zaburzenia odżywiania)

Przyczynami ww. zachowań mogą być:

- ✓ Podekscytowania i napięcia
- ✓ Problemy w odbiorze i przetwarzaniu bodźców sensorycznych
- ✓ Nadmiar stymulacji- dziecko nie radzi sobie ze zbyt dużą ilością bodźców
- ✓ Stymulacja jest uboga - dziecko nudzi się

Sposoby radzenia sobie z zachowaniami trudnymi:- techniki zaczerpnięte z terapii behawioralnej:

- ✓ Wygaszanie
- ✓ Wybiórcze wzmacnianie zachowań alternatywnych
- ✓ Wykluczanie
- ✓ Hiperkorekcja
- ✓ Stosowanie bodźców awersyjnych

Wygaszanie: systematyczne wycofanie wszelkich konsekwencji wzmacniających, które dotychczas występowały po zachowaniu niepożądanym np. wzmocnieniem było uwaga nauczyciela po zachowaniu niepożądanym, wygaszanie będzie polegało na eliminacji tego wzmocnienia

Wybiórcze wzmacnianie zachowań; dziecko jest nagradzane za powstrzymywanie się przez określony czas od angażowania się w zachowania niepożądane

Wykluczenie: wycofanie dziecka na pewien czas z sytuacji wzmacniającej w momencie pojawienia się zachowania niepożądanego, formy wykluczenia: przytrzymanie fizyczne- przytrzymanie rąk, przytrzymanie na krześle, umieszczenie dziecka w miejscu, które jest dla niego nudne

Hiperkorekcja: np. dziecko pobrudziło podłogę farbą . musi nie tylko posprzątać w miejscu w którym pobrudziło ,ale też w całym pomieszczeniu(wyczyścić podłogę).

Stosowanie bodźców awersyjnych : w celu oduczenia określonych zachowań poprzez zastosowanie nieprzyjemnych bodźców.

Metody te są skuteczne .Wymagają opanowania podstaw terapii behawioralnej.

Materialy;

J. Bleszyński, Mowa i język dzieci z autyzmem, Słupsk 1998

M. Konstantareas, E.B. Blackstock, C.D. Wabster, Autyzm, Warszawa 1992

Materiały szkoleniowe: Autyzm, Zespół Aspergera. Praca z dzieckiem z całościowymi zaburzeniami rozwoju w oparciu o techniki behawioralne. Rozwiązania edukacyjno – terapeutyczne, Warszawa ,2017r.

www.wikipedia

www.autyzm.wroclaw.pl